

Marian Zalesko

W POSZUKIWANIU FUNDAMENTÓW ŁADU GOSPODARCZEGO

Sprawozdanie z konferencji naukowej pt.:

„Neoliberalizm, ordoliberalizm, austriacka szkoła ekonomii a ład gospodarczy kapitalizmu”,
Białystok, 11-12.03.2013 r.

DOI: 10.15611/eis.2014.1.18

Idea liberalizmu w myśli ekonomicznej zrodziła się w połowie XVIII wieku. Mimo upływu czasu problematyka wolności gospodarczej i kształtowania na jej fundamentach ładu gospodarczego nie traci na aktualności. W dalszym ciągu treści liberalne są fascynującym polem badawczym. Wiele burzliwych dyskusji na ten temat miało miejsce, zwłaszcza w ciągu ostatnich stu lat, przede wszystkim na tle dwóch największych kryzysów gospodarczych w dziejach świata (kryzysu lat 30. XX wieku oraz kryzysu przełomu pierwszej i drugiej dekady XXI wieku). Polemika między analitykami gospodarczymi dowodzi, że nadal istnieją znaczne różnice w rozumieniu liberalizmu przez poszczególne szkoły ekonomiczne.

Próbę „uwolnienia teoretycznej dyskusji o liberalizmie od dotychczas istniejącego w tym zakresie zamętu pojęciowego”¹ podjął ośrodek akademicki w Białymstoku. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania (WSFiZ) i Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku (WEiZ UwB) zorganizowały w dniach 11-12 marca 2013 roku konferencję naukową pt. „Neoliberalizm, ordoliberalizm, austriacka szkoła ekonomii a ład gospodarczy kapitalizmu”. Konferencja została przygotowana pod kierunkiem profesora Piotra Pysza z WSFiZ w Białymstoku oraz profesora Roberta Ciborowskiego z UwB. Honorowy patronat nad konferencją objęli: rektor WSFiZ w Białymstoku profesor Józef Szablowski oraz dziekan WEiZ UwB profesor Henryk Wnorowski. Warto zaznaczyć, że konferencja odbyła się w ramach projektu badawczego „Koncepcje stanowionego i spontanicznego ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej gospodarki Polski i byłej NRD” (nr NN 112258439) finansowanego ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

¹ Założenia konferencji pt.: „Neoliberalizm, ordoliberalizm, austriacka szkoła ekonomii a ład gospodarczy kapitalizmu“, Białystok, 11-12.03.2013 r.

Problematyka konferencji spotkała się z dużym zainteresowaniem ekonomistów, zarówno z Polski, jak i z zagranicy. Reprezentowane były następujące uczelnie wyższe: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet w Białymstoku, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku. W konferencji uczestniczyli również naukowcy z zagranicy – przedstawiciele Uniwersytetu w Bremie (Niemcy) oraz Białoruskiego Państwowego Uniwersytetu w Mińsku (Białoruś). Reprezentowane były również: Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk oraz Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.

Za cel konferencji organizatorzy przyjęli znalezienie odpowiedzi na pytanie: „Czy liberalne teorie ładu gospodarczego zawierają dostatecznie dużo potencjału intelektualnego i możliwości implementacyjnych, aby umożliwić w długim okresie wyprowadzenie gospodarek poszczególnych krajów oraz gospodarek europejskiej i światowej z nierokującego dobrze na przyszłość obecnego stanu ‘naruszonej równowagi’ na ścieżkę trwałego i zrównoważonego rozwoju?”². Realizacja założeń sympozjum naukowego wymagała przeprowadzenia obrad w trzech blokach tematycznych:

1. Teoretyczne problemy ładu gospodarczego.
2. Ład gospodarczy a transformacja systemowa.
3. Polityka gospodarcza w ramach ładu kapitalistycznej gospodarki rynkowej.

W pierwszym bloku tematycznym wygłoszono sześć referatów. Obrady zostały zainicjowane przez profesor Elżbietę Mączyńską, która zaprezentowała referat pt. „Ordoliberalizm a wyzwania współczesności”. Główna teza wystąpienia została oparta na założeniu, że „dysfunkcje w gospodarce globalnej i niepowodzenia w przeciwdziałaniu im mają pierwotne podłoże przede wszystkim w niedostosowaniu praktyki i polityki gospodarczej (...) do wyzwań wynikających z dokonującego się obecnie w skali globalnej przełomu cywilizacyjnego, wyrażającego się w wypieraniu cywilizacji przemysłowej przez nową gospodarkę i nowy, wciąż jeszcze niedodefiniowany jej model”. Prelegentka starała się przekonać uczestników konferencji, że wobec zaawansowania neoliberalizmu w kształtowaniu ładu gospodarczego wyłania się naturalna potrzeba poszukiwania innych podstaw teoretycznych do jego budowy. Odwołała się tutaj do tezy J.K. Galbraitha o zmienności teorii ekonomicznych w czasie, wskazując m.in. na myśl ordoliberalną jako bardzo pomocną przy konstruowaniu nowych dróg rozwoju społeczno-gospodarczego. Z perspektywy wydarzeń gospodarczych z początku XXI wieku propozycja profesor Mączyńskiej powinna wzbudzić zainteresowanie, zwłaszcza w kręgach polityków sprawujących władzę.

Następną referentką była profesor Anna Ząbkowicz, która wygłosiła wykład pt. „Transformacja ładu instytucjonalnego – samoregulująca się gospodarka z perspektywy Waltera Euckena i Karla Polanyi’ego”. Prelegentka dokonała zestawienia poglądów

² Tamże.

ekonomistów (wymienionych w tytule referatu) na temat samoregulującej się gospodarki. Przypomniała, że drogi dojścia do takiego stanu w gospodarce u Euckena i Polanyi'ego były różne. Eucken wskazywał na transformację ładu instytucjonalnego DO wzorcowej samoregulującej się gospodarki rynkowej. Z kolei Polanyi przekonywał o potrzebie transformacji OD instytucji rynku pracy, ziemi i pieniądza. Autorka referatu, porównując obie koncepcje budowy samoregulującej się gospodarki, doszła do interesującego wniosku. Stwierdziła, że „szukając źródeł odnowy liberalizmu w ekonomii, sięgając między innymi po dorobek Waltera Euckena, odmienna perspektywa badawcza Karla Polanyi'ego może okazać się pomocna w uzyskaniu krytycznego dystansu”. W przekonaniu profesor Ząbkowicz myśl ekonomiczna zarówno Euckena, jak i Polanyi'ego wiązała się „z fundamentalnymi pytaniami i rodziła oryginalne odpowiedzi, do których warto wrócić, jeśli próbujemy sprostać obecnemu wyzwaniu i zrozumieć etap, na którym znalazła się aktualnie gospodarka kapitalistyczna”.

W dalszej kolejności referat pt. „Ideologia liberalna i keynesowska z perspektywy globalnego kryzysu” przedstawiła profesor Janina Godłów-Legiędź. Na wstępie nakreśliła znaczenie ideologii w kształtowaniu myśli ekonomicznej. „Używam terminów ideologia liberalna i keynesowska, aby podkreślić, że systemy poglądów ekonomicznych są tworzone i funkcjonują jako ideologie – czyli systemy idei i norm dotyczących funkcjonowania systemu ekonomicznego, zawierające elementy określane mianem ekonomii pozytywnej i elementy normatywne, a komponent normatywny trudno w nich jednoznacznie oddzielić od czystej wiedzy” – powiedziała profesor Godłów-Legiędź. Rzeczywiście trudność oddzielenia czystej wiedzy od normatywnych założeń wynika z natury ludzkiego poznania, zwłaszcza w sferze nauk społecznych, których ekonomia jest częścią integralną. Prelegentka tłumaczyła słuchaczom, że „normatywne uwarunkowania ekonomii w połączeniu z faktem ogromnego oddziaływania idei ekonomicznych na przekonania obywateli i politykę ekonomiczną i społeczną uzasadniają wyróżnienie dwóch ideologii jako pewnego rodzaju bytów naukowych i społecznych: liberalnej i keynesowskiej”. Na tym stwierdzeniu skupiła swoje rozważania dotyczące sporu na temat podstaw kształtowania ładu ekonomicznego oraz zdolności gospodarki rynkowej do samoregulacji, odnosząc je do współczesnej sytuacji społeczno-ekonomicznej (zjawisk kryzysowych przełomu pierwszej i drugiej dekady XXI wieku).

Czwartym prelegentem był profesor Kazimierz Meredyk, który wygłosił referat pt.: „Formowanie się ładu gospodarczego w Polsce w latach 1993-2012”. Za główny problem polskiej gospodarki w tym okresie profesor uznał niedostateczną dynamikę rozwojową, zwłaszcza wobec konieczności zmniejszania dystansu do państw wysoko rozwiniętych. Przypomniał również, że w okresie transformacji gospodarczej w Polsce wdrażany jest model „funkcjonowania państwa i gospodarki oparty na klasycznych założeniach liberalnych”. Zauważył, że adekwatnym do polskich warunków projektem ładu liberalnego mogłaby być (proponowana przez profesora) „koncepcja Wielkiej Kwadrygi Postępu”. Taki pomysł referent wywiódł z koncepcji Wielkiej Triady (potrójnej helisy H. Etzkovitza) – uwarunkowanej sprawnym współdziałaniem sektora

B&R, sektora przedsiębiorstw i państwa. Współczesność wymusza modyfikację powyższej konstrukcji modelowej, co podkreślił profesor i zaproponował uzupełnienie Wielkiej Triady o czwarty element składowy – media. W taki sposób skonstruował model Wielkiej Kwadrygi współczesnej gospodarki: „przedsiębiorstwo, uniwersytet, państwo, media”. Przedsiębiorstwo ma za zadanie efektywnie powiększać kapitał i efektywnie nim gospodarować, uniwersytet powinien „myśleć za cały system” w układzie strategicznym i upowszechniać wszelką mądrość, a państwo musi, przez system regulacji i ograniczeń, powściągać w działaniach oba pierwsze podmioty. Rolą mediów z kolei powinno być upowszechnianie informacji niezależnie od ich źródeł i charakteru oraz ich wpływu na zachowania ludzi i nastroje społeczne.

W kolejnej prelekcji profesor Sergiej Łukin przedstawił „Chrześcijański punkt widzenia na ekonomiczny liberalizm”. Referent przekonywał uczestników konferencji o tym, że zarówno „w Biblii [oraz innych] dziełach chrześcijańskich teologów na przestrzeni ostatnich dwóch tysięcy lat, jak również we współczesnej społeczno-gospodarczej doktrynie katolicyzmu i prawosławia da się odnaleźć sporo koncepcji odnoszących się do gospodarczej sfery życia społecznego, które są oparte na chrześcijańskiej wizji życia człowieka i społeczeństwa”. Niektóre z nich, jak sugerował, można określić mianem chrześcijańskiego światopoglądu na liberalizm gospodarczy. Analizie poddał idee chrześcijańskie, które stały się bazą do ukształtowania społecznej nauki Kościoła. Warto zaznaczyć, że współczesna jej postać nabierała kształtu od końca XIX wieku. Profesor podkreślał, że wśród teorii ekonomicznych w XIX i XX wieku dominowały liberalizm i marksizm. Tymczasem myśl społeczną Kościoła zaczęto budować, dystansując się do obu wymienionych światopoglądów, wybierając drogę pośrednią, opartą na wartościach chrześcijańskich. Zgodnie ze społeczną nauką Kościoła wolność osobista, sprawiedliwość społeczna i dobrobyt to najważniejsze cnoty życia społeczno-gospodarczego. W myśl katolickiej nauki społecznej „państwo nie powinno ograniczać się do roli ‘nocnego stróża’, ponieważ jest zobowiązane przede wszystkim do zapewnienia warunków dla rozwoju wolnej konkurencji, poprzez ochronę własności prywatnej i systemu cen wolnorynkowych, otwarcie rynków, kontrolę praktyk monopolistycznych bądź ich zakaz. Państwo nie może przy tym prowadzić żadnych działań, które mogłyby zmierzać do likwidacji systemu cen wolnorynkowych, ponieważ to od tego elementu zależy zdolność do samoregulacji rynku”. Uwidacznia się w tych słowach wyraźna zbieżność społecznej nauki Kościoła z ordoliberalną koncepcją polityki gospodarczej.

Ostatni referat – „Ład gospodarczy a teoria gier” – w bloku tematycznym „Teoretyczne problemy ładu gospodarczego” zaprezentował doktor Wojciech Giza. Na początku wystąpienia prelegent sformułował dwa pytania: „Czy rzeczywiście człowiek nie jest zdolny do świadomego kształtowania ładu gospodarczego? Czy dysponujące szerokim zakresem wolności jednostki zawsze będą zdolne do wygenerowania rozwiązania optymalnego z perspektywy całego społeczeństwa?” Odpowiedzi na nie autor referatu poszukiwał w stwierdzeniu, że osiągnięcie dobrobytu społecznego wymaga szerokiego spojrzenia na motywy działania jednostek oraz ich skutki w kontekście

relacji społecznych. Próbę wyjaśnienia sformułowanych kwestii podjął, opierając się na elementach teorii gier. Posłużył się grą – dylemat więźnia, za pomocą której rozważał, w jaki sposób korzyść indywidualna prowadzić może do dobrobytu całego społeczeństwa. Wnioski z przeprowadzonej analizy odniósł do teoretycznych założeń ładu gospodarczego, sformułowanych przez przedstawicieli społecznej gospodarki rynkowej oraz niemieckiego ordoliberalizmu.

Kolejny blok tematyczny „Ład gospodarczy a transformacja systemowa”, w ramach którego zostały wygłoszone cztery referaty, rozpoczęty został od wystąpienia profesora Macieja Miszewskiego. Profesor przedstawił referat pt.: „Neoinstytucjonalizm i ordoliberalizm w teorii ekonomii – powiązania i szanse syntezy”. Wystąpienie poświęcił, jak to określił, „refleksji nad metodologicznymi, genetycznymi i merytorycznymi powiązaniem pomiędzy ordoliberalizmem a neoinstytucjonalizmem w ekonomii”. Za cel wystąpienia prelegent przyjął zainspirowanie dyskusji nad możliwością wzbogacenia teorii ekonomii przez syntezę omawianych w referacie nurtów myśli ekonomicznej. Profesor słusznie zauważył, że zarówno neoinstytucjonalizm, jak i ordoliberalizm mają wspólne korzenie, tkwiące w niemieckiej szkole historycznej. Powiązania widoczne są także w podejściu metodologicznym do badań zjawisk społeczno-gospodarczych, które przyjmuje charakter analiz wielopłaszczyznowych, skupiających się na rzeczywistych problemach występujących w gospodarce. Oba omawiane nurty myśli ekonomicznej koncentrują się na jakościowych, a nie wyłącznie na ilościowych efektach procesu gospodarowania. Prelegent zaproponował stworzenie hybrydy metodologicznej neoinstytucjonalizmu i ordoliberalizmu. Jego zdaniem synteza dorobku obu szkół mogłaby doprowadzić do stworzenia teorii, „która ocali liberalne jądro ekonomii” i mogłaby okazać się zdolna do ogarnięcia coraz bardziej burzliwych przemian współczesnego bytu społeczno-gospodarczego. „Potrzebne będą bowiem – a może już są niezbędne – osadzone w należytych podstawach teoretycznych rekomendacje dla polityki gospodarczej prowadzonej w skali globalnej” – stwierdził profesor, wskazując na ułomności prób ich tworzenia na podstawie dorobku głównego nurtu ekonomii.

Prelekcja profesora Miszewskiego stała się doskonałym wprowadzeniem do kolejnych trzech referatów: wystąpienia profesora Piotra Pysza: „Koncepcje ładu gospodarczego Euckena i von Hayeka w analizie porównawczej”, doktor Anny Grabskiej: „Wybrane elementy stanowionego i spontanicznego ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej Polski w latach 1990-2010” oraz doktora Michała Moszyńskiego: „Elementy stanowionego i spontanicznego ładu gospodarczego w procesie transformacji byłej NRD w latach 1990-2010”. Warto podkreślić, że profesor Pysz, doktor Grabska i doktor Moszyński są wykonawcami wymienionego na wstępie projektu badawczego: „Koncepcje stanowionego i spontanicznego ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej gospodarki Polski i byłej NRD”.

Profesor Pysz w syntetyczny sposób przedstawił główne założenia przyjęte do realizacji w granicie. Pokrótkę przybliżył dwie koncepcje ładu gospodarczego: koncepcję ładu stanowionego Waltera Euckena oraz koncepcję ładu spontanicznego

Friedricha Augusta von Hayeka. Podkreślił, że elementy ładu stanowiącego tworzone są przez organy państwa, a elementy ładu spontanicznego są konsekwencją działania rynku. Profesor zwrócił uwagę na podobieństwa i różnice w poglądach wymienionych ekonomistów na kwestię kształtowania ładu gospodarczego, a zwłaszcza na możliwości zastosowania obu koncepcji ładu gospodarczego do badania procesu transformacji gospodarczej. Następnie swój referat zaprezentowała doktor Grabska, która skoncentrowała się na przedstawieniu wybranych elementów stanowiącego i spontanicznego ładu gospodarczego w badaniu transformacji gospodarczej w Polsce w latach 1990-2010 i przekazaniu uczestnikom konferencji wstępnych wyników swoich analiz. Natomiast doktor Moszyński przybliżył swoje badania w odniesieniu do transformacji ustrojowej Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Warto zaznaczyć, że zarówno doktor Grabska, jak i doktor Moszyński wykorzystują podobne metody badawcze. Poza osiągnięciami badawczymi Euckena i von Hayeka referenci w znacznej mierze swoje badania oparli na dorobku nowej ekonomii instytucjonalnej, w myśl której analizie należy poddawać szeroko rozumiane instytucje. Prelegenci podjęli próbę określenia, w jakim stopniu ład gospodarczy w transformującej się Polsce i na terenach byłej NRD w latach 1990-2010 kształtował się spontanicznie, a w jakim stopniu był stanowiący.

Drugiego dnia konferencja została poświęcona obradom na temat: „Polityka gospodarcza w ramach ładu kapitalistycznej gospodarki rynkowej”. W tym bloku tematycznym przedstawiono sześć referatów. Pierwszą prelegentką była profesor Józefa Famielec, która zaprezentowała wykład pt.: „Rozwój zrównoważony a ordoliberalna koncepcja ładu gospodarczego”. Autorka referatu podjęła próbę osadzenia zagadnień rozwoju zrównoważonego w nurcie ordoliberalizmu. Odniosła się do doświadczeń badawczych Waltera Euckena, którego zamiarem było stworzenie teorii „form gospodarki i współzależności różnych porządków życia – gospodarczego, prawnego i politycznego”. Prelegentka podkreśliła, że każdy z wymienionych porządków określa rozwój zrównoważony, w tym oddziaływanie czynników ekologicznych na proces wzrostu gospodarczego. Zaznaczyła również, że nie istnieją one autonomicznie, ale tworzą całościową strukturę procesów gospodarczych. Według profesor Famielec, nie należy oddzielać ładu ekologicznego od pozostałych części składowych ładu gospodarczego. Jej zdaniem warto podjąć próbę zintegrowania obu kategorii – rozwój zrównoważony powinien stać się integralną częścią koncepcji ładu gospodarczego. Referentka przedstawiła autorską propozycję możliwości opisu kategorii rozwoju zrównoważonego (w warstwie teoretycznej) przez ponadczasowe ordoliberalne (euckenowskie) zasady ładu gospodarczego.

Kolejnym referentem był profesor Bogusław Fiedor. W swoim wystąpieniu pt. „Trwały rozwój a koncepcja społecznej gospodarki rynkowej” profesor wskazał na mnogość definicji trwałego rozwoju, które nawiązują w większości do raportu „Our Common Future” przygotowanego pod kierunkiem K. Brundtland w 1987 roku. Następnie skoncentrował się na zagadnieniach dotyczących relacji między trwałym rozwojem a funkcjonowaniem rynku i państwa oraz zwrócił uwagę na potrzebę

konstrukcji polityki ekologicznej w gospodarce rynkowej. Przedstawione analizy stały się dla profesora bazą wyjściową do ekologicznej interpretacji społecznej (socjalnej) gospodarki rynkowej w odniesieniu do Republiki Federalnej Niemiec. Referent przypomniał, że koncepcja społecznej gospodarki rynkowej wyrosła z tradycji niemieckiego ordoliberalizmu i „bazuje na założeniu, iż możliwa jest synteza wolności i odpowiedzialności działania podmiotów gospodarczych na rynku oraz realizacji celów sprawiedliwości społecznej” (jednym z nich jest zasada równości szans rozpatrywana w kontekście ekologicznych warunków życia i pracy obywateli oraz funkcjonowania jednostek gospodarczych). Przypomniał również, że pojęcie „ekologicznej gospodarki rynkowej czy też ekologicznych warunków brzegowych funkcjonowania społecznej gospodarki rynkowej” pojawiło się w Niemczech już na przełomie lat 80. i 90. XX wieku. Podkreślił, że współcześnie również istnieje konieczność tworzenia ekologicznego wymiaru społecznej gospodarki rynkowej. Mające miejsce „liczne i ważne związki i odniesienia między koncepcjami trwałego rozwoju i społecznej gospodarki rynkowej pozwalają na sformułowanie pojęcia ekologicznej społecznej gospodarki rynkowej jako takiego modelu gospodarki rynkowej, w którym realizacja ordoliberalnie pojmowanych zasad wolności, własności prywatnej, sprawiedliwości społecznej i indywidualnej odpowiedzialności nie jest sprzeczna z zasadą wewnątrz- i międzypokoleniowej sprawiedliwości ekologicznej” – spuentował profesor.

Następny referat pt.: „Mały rząd, państwo minimum. A może raczej ‘bez rządu’?” przedstawił profesor Witold Kwaśnicki. W swoim wystąpieniu prelegent skoncentrował się na krytyce działań państwa (rządu). Wyeksponował ją w postaci wykazu oczekiwań wobec rządu ze strony obywateli i ich rzeczywistej realizacji. Przedstawione zestawienie przemawiało za ograniczeniem roli rządu. W dalszej kolejności profesor starał się pokazać, że ‘państwo minimum’ może również sprzyjać rozwojowi gospodarstwu. Wskazał, za Adamem Smithem, „dwa podstawowe zakresy działań rządu, dzięki którym sprzyjać może on współpracy społecznej i wspierać dobrobyt gospodarczy, mianowicie rząd powinien: zapewnić ludziom ochronę ich życia, wolności i własności (jeśli były one uzyskane bez stosowania przemocy, oszustwa lub kradzieży) oraz dostarczać obywatelom dóbr, których nie można dostarczyć w odpowiedniej ilości i jakości poprzez mechanizmy rynkowe (należy jednak wyraźnie powiedzieć, że liczba takich dóbr jest naprawdę niewielka)”. W konkluzji profesor stwierdził: „Ważne, by stale mieć na uwadze potrzebę ograniczania rządu i stałe kontrolowanie, czy czasem zmniejszenie rządu nie wyjdzie społeczeństwu na korzyść”. Zastanawiał się również, czy efektem czynionych obserwacji może być „powstanie społeczeństwa ‘bez rządu’”.

W kolejnym wystąpieniu doktor Justyna Bokajło zaprezentowała referat pt. „Porównanie koncepcji ładu społeczno-gospodarczego A. Rüstowa, W. Röpkego i A. Müllera-Armacka”. Prelegentka dokonała zestawienia myśli liberalnej trzech wymienionych w tytule wystąpienia niemieckich ekonomistów – dotyczącej ładu społeczno-gospodarczego. Doktor Bokajło starała się przybliżyć zbieżności dotyczące ich rozważań o gospodarce. Za wspólną cechą rozumowania Aleksandra Rüstowa,

Wilhelma Röpkego i Alfreda Müllera-Armacka referentka uznała ‘nietypowy ordo-liberalizm’, który koresponduje bardzo silnie z koncepcją społecznej gospodarki rynkowej. Ład społeczno-gospodarczy, jaki proponowali, miał służyć życiu i rozwojowi jednostki ludzkiej, a przez to rozwojowi całego społeczeństwa. Wydaje się, że również współcześnie przy konstruowaniu zasad polityki społeczno-gospodarczej warto odnosić się do idei głoszonych przez Rüstowa, Röpkego i Müllera-Armacka.

Referat zatytułowany „Przedsiębiorczość jako element ładu gospodarczego” przedstawił profesor Henryk Wnorowski. Wskazał na duże znaczenie przedsiębiorczości w kształtowaniu ładu gospodarczego. Prelegent wyeksponował istotę przedsiębiorczości, zwłaszcza w ujęciu Austriackiej Szkoły Ekonomii, i podkreślił rolę instytucji w jej rozwoju. Sformułował hipotezę: „dla rozwoju businessu na poziomie mikroekonomicznym rozstrzygające znaczenie mają uwarunkowania instytucjonalno-prawne”. W celu jej weryfikacji przeanalizował „zależności między ograniczeniami instytucjonalno-prawnymi a aktywnością gospodarczą w 22 wybranych krajach Unii Europejskiej”. Wykorzystując raporty Banku Światowego, dokonał przeglądu 10 uwarunkowań, na bazie których skonstruowane zostały zmienne pokazujące skalę ułatwień (utrudnień) w rozpoczynaniu, prowadzeniu i kończeniu działalności gospodarczej. Profesor przedstawił również zbudowany przez siebie miernik, będący „profilem przychylności państwowego systemu instytucjonalno-prawnego dla biznesu czy też profilem przychylności biznesowej”. Wyniki przeprowadzonej analizy wskazały, że nie ma wśród badanych krajów państw ani krańcowo przychylnych, ani krańcowo nieprzychylnych dla działalności biznesowej. Zdaniem profesora niezbędne są naukowe i praktyczne rekomendacje dla kształtowania polityki służącej rozwojowi przedsiębiorczości we wszystkich wziętych przez niego pod uwagę państwach. Powinny one być bazą dla budowy sprzyjających biznesowi rozwiązań instytucjonalnych. Warto nadmienić, że dobrze skonstruowane instytucje są podstawą sukcesu całej gospodarki.

Ostatnim prelegentem był profesor Robert Ciborowski, który wygłosił referat zatytułowany „Schumpeterowska ‘twórcza destrukcja’ a koncepcja rynkowego ładu gospodarczego”. Za podstawowy cel referatu prelegent uznał dokonanie charakterystyki „procesu ‘twórczej destrukcji’ w nawiązaniu do teoretycznych założeń Schumpetera oraz wskazanie jej głównych elementów oddziałujących na funkcjonowanie systemów gospodarczych”. Zaznaczył, że „Centralną kwestią schumpeterowskiej ‘twórczej destrukcji’ jest charakterystyka form konkurencji rynkowej zdolnych do znacznej poprawy funkcjonowania gospodarki w sensie zarówno ilościowym, jak i jakościowym. Istotą tego procesu jest przewaga technologiczna, która w znacznej mierze wynika z potencjału przedsiębiorstwa”. Okazuje się, że dokonania naukowe Schumpetera (m.in. szerokie zainteresowanie rolą innowacji w procesie rozwoju gospodarczego) nie straciły na aktualności. Stworzona przez austriackiego ekonomistę teoria rozwoju gospodarczego również współcześnie z powodzeniem może być wykorzystywana do badań tego procesu. Jednocześnie teoretyczne dokonania Schumpetera powinny odgrywać dużą rolę w kształtowaniu ładu gospodarczego – podkreślił profesor.

Konkludując, warto dodać, że nieoceniony wkład do obrad został wniesiony w postaci komentarzy do referatów prezentowanych podczas konferencji. Stały się one doskonałą platformą do polemiki i wnikliwych spostrzeżeń w stosunku do wygłoszonych wypowiedzi. Warto zaznaczyć, że uwagi do wystąpień zostały przygotowane przez niektórych uczestników konferencji na bazie gruntownej lektury wcześniej udostępnionych materiałów (prezentacji lub tekstów referatów).

Konferencja, zgodnie z założeniami, miała kameralny charakter, co umożliwiło prowadzenie gorącej dyskusji i wymianę poglądów na temat idei liberalnych w ekonomii. Wysoki poziom merytoryczny obrad stał się podstawą do refleksji nad istotą liberalizmu. Niewątpliwie zarówno polemika, jak i refleksja są potrzebne ze względu na pojawiające się nieporozumienia co do jego założeń, zwłaszcza widoczne w czasie silnej (wydaje się, że nieuzasadnionej) krytyki tego kierunku myślenia. Nieprzychylnie opinie skierowane w stronę myśli liberalnej są przede wszystkim konsekwencją braku rozróżnienia jej bogactwa ideowego zarówno wśród ekonomistów, jak i praktyków gospodarczych.

Owoce wymiany poglądów na temat liberalizmu w gospodarce będzie monografia naukowa³. Książka zostanie wydana w roku 2014. Pojawienie się na rynku wydawniczym publikacji niewątpliwie wypełni lukę literaturową w zakresie wyżej przedstawionej problematyki. Monografia stanie się ważnym źródłem informacji, zarówno dla naukowców, jak i praktyków, na temat możliwości rozumienia liberalizmu i wdrażania jego idei w praktyce gospodarczej.

Należy również podkreślić znakomite przygotowanie obrad od strony organizacyjnej przez gospodarzy konferencji – Wyższą Szkołę Finansów i Zarządzania w Białymstoku i Uniwersytet w Białymstoku. Organizatorzy konferencji zapewnili, że w niedalekiej przyszłości ponownie podejmą próbę przygotowania spotkania ekonomistów, które zostanie poświęcone problematyce rozwoju społeczno-gospodarczego.

³ *Ład gospodarczy a współczesna ekonomia*, Redakcja naukowa: Piotr Pysz, Anna Grabska, Michał Moszyński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.